

FUNDACJA
EDUKACJI I MEDIÓW

CENTRUM
EDUKACJI I MEDIÓW

ANALIZA

OBYWATELSTWO CYFROWE

WYZWANIA I POWINNOŚCI

DR. HAB. PROF. NADZW. KLAUDIA CYMANOW-SOSIN

Spis treści

Wstęp czyli edukacja medialna jako imperatyw cywilizacyjny	5
Rola i znaczenie środowiska medioznawczego w pracach na rzecz edukacji medialnej.....	15
Potencjał specjalistów z zakresu dziennikarstwa, mediów i komunikacji społecznej oraz digital media w działaniach na rzecz edukacji medialnej.....	17
Edukacja medialna w praktyce	18
Podsumowanie i wnioski.....	25

Opracowanie powstało w ramach aktywności Centrum Edukacji i Mediów, którego powstanie sfinansowano w ramach realizacji zadania pod tytułem: Centrum Edukacji i Mediów – Dom Edukacji Medialnej ze środków Narodowego Instytutu Wolności– Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego w ramach Rządowego Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018–2030 PROO*. Zadanie realizowano w latach 2023–2025.

Dom Edukacji Medialnej (DEM) to projekt, który został sfinansowany ze środków pochodzących z budżetu państwa (Ministerstwo Edukacji i Nauki) w ramach programu pn. „Rozwój potencjału infrastrukturalnego podmiotów wspierających system oświaty i wychowania”. W Domu Edukacji Medialnej odbywają się m.in. spotkania edukacyjne z udziałem młodych ludzi. W ramach funkcjonującego mini-studia nagraniowego są tworzone filmy o charakterze edukacyjnym oraz odbywają się spotkania i wywiady z gośćmi specjalnymi o tematyce edukacyjnej, patriotycznej, historycznej, medialnej i społecznej.

O autorce

Dr hab. Prof. UPJPII Klaudia Cymanow-Sosin – szefowa zespołu ekspertów Fundacji Edukacji i Mediów, przewodnicząca sekcji edukacji medialnej Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej, kierownik Katedry Komunikacji społecznej i promocji idei na Wydziale Nauk o Komunikacji UPJPII w Krakowie. Ekspert w zakresie medioznawstwa, komunikacji międzyludzkiej i neurosciece. Specjalizuje się w obszarze media relations, komunikacji wizerunkowej i public relations. Wykładowca MBA, przewodnicząca sekcji Edukacji medialnej PTKS, bierze udział w posiedzeniach m.in. komisji Polskiej Akademii Umiejętności, Polskiej Akademii Nauk, Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej, autorka ponad 100 tekstów naukowych i popularyzatorskich, m.in. *Perswazyjność w komunikacji wizerunkowej i języku; Media przyszłości; Edukacja medialna. Zasady funkcjonowania w świecie nowych mediów* oraz monografii *Lokowanie idei w reklamie*, za którą otrzymała ogólnopolską nagrodę im. P. Stępiki za najlepsze wydawnictwo w zakresie mediów elektronicznych. Przewodnicząca Rady Nowych Mediów przy Prezydencie RP, dwukrotnie wiceprzewodnicząca Rady Programowej Radia Kraków, opiekun naukowy Koła Naukowego Komunikacji Wizerunkowej, w przeszłości: prezes Wydawnictwa Edukacyjnego, p.o. prezesa Niepublicznego Instytutu Kształcenia Nauczycieli, doradca ds. mediów ŚDM, członek Rady Programowej Radia Rzeszów. Prywatnie żona, matka czwórki dzieci, muzyk.

O Centrum Edukacji i Mediów

Centrum Edukacji i Mediów (CEiM) to jedna z flagowych inicjatyw Fundacji Edukacji i Mediów – innowacyjny ośrodek praktycznej edukacji medialnej, w którym uczniowie i studenci spotykają się na równych prawach z ekspertami, praktykami i wykładowcami akademickimi, ucząc się od siebie nawzajem. Uczestnicy naszych działań zdobywają praktyczne kompetencje medialne, tworząc własne treści, portale internetowe poświęcone tematyce młodzieżowej, prowadząc audycje, pisząc artykuły i raporty oraz angażując się w realne projekty medialne. Centrum wspólnie z Domem Edukacji Medialnej (DEM) animuje także dyskusje i organizuje spotkania oraz warsztaty stając się forum wymiany wiedzy, doświadczeń i innowacyjnych pomysłów w obszarze mediów i edukacji medialnej. Docelowo CEiM ma zamiar pełnić funkcję ośrodka analitycznego i wydawniczego – przygotowywać raporty, analizy i ekspertyzy dotyczące nowych i klasycznych mediów, monitorować zmiany w krajobrazie informacyjnym, medialnym i edukacyjnym naszego kraju oraz inicjować debaty na temat roli mediów we współczesnym społeczeństwie.

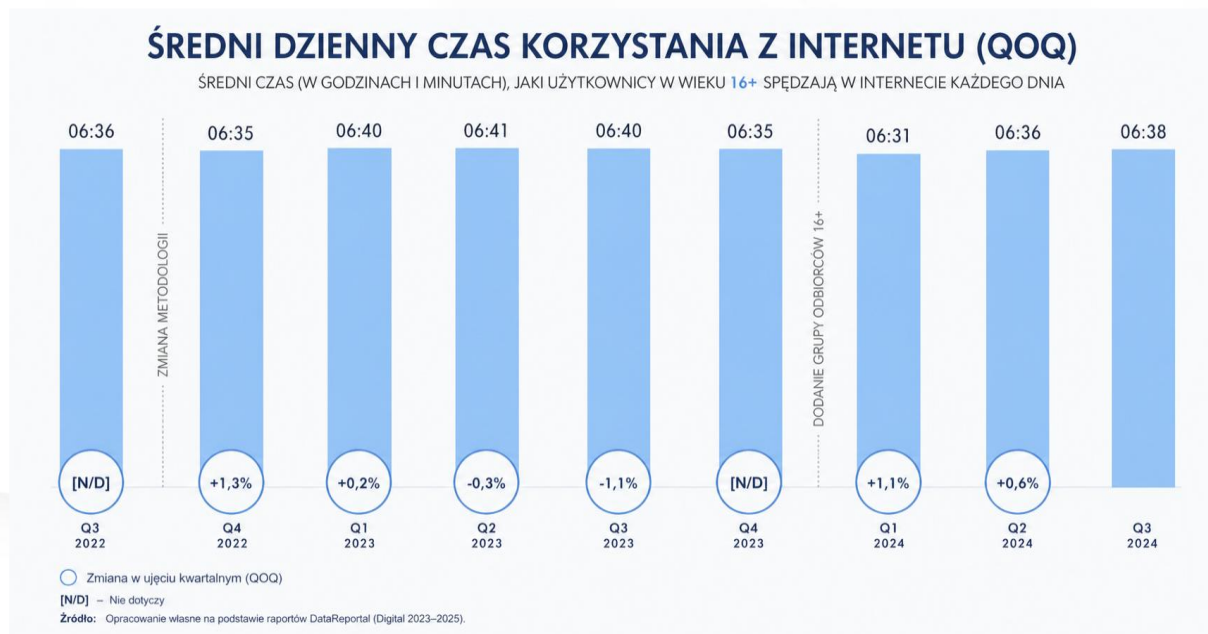
Wstęp czyli edukacja medialna jako imperatyw cywilizacyjny

Współczesna rzeczywistość społeczna, definiowana przez procesy mediatyzacji, mimo pojawiających się na horyzoncie analiz medioznawczych nowych tendencji demediatyzacyjnych, stawia przed jednostką wyzwania wykraczające poza tradycyjne ramy kształcenia, uwzględniając kształcenie kompetencji informacyjnych, medialnych i cyfrowych jako istotny czynnik radzenia sobie w świecie. „Stan cyfryzacji” świata opisany na podstawie opublikowanych materiałów *Digital 2025 Global Overview* A. Drynko reasumuje w następujący sposób: „5,78 miliarda ludzi korzysta dziś z telefonu komórkowego, co stanowi 70,5% całkowitej populacji świata. Liczba unikalnych abonentów telefonii komórkowej wzrosła o 112 milionów w ciągu ostatnich 12 miesięcy, co oznacza wzrost rok do roku o 2%. Tymczasem dane pokazują, że smartfony stanowią obecnie prawie 87% telefonów komórkowych używanych na całym świecie. Na początku 2025 roku 5,56 miliarda ludzi korzystało z Internetu, co daje wskaźnik penetracji na poziomie 67,9%. Liczba użytkowników Internetu zwiększyła się o 136 milionów (+2,5%) w ciągu 2024 roku, ale 2,63 miliarda ludzi pozostało offline na początku 2025 roku. Globalne tożsamości użytkowników mediów społecznościowych wynoszą obecnie 5,24 miliarda, co stanowi 63,9% wszystkich ludzi na Ziemi. Całkowita globalna liczba wzrosła o 4,1% w ciągu ostatnich 12 miesięcy, dzięki dodatkowym 206 milionom nowych tożsamości użytkowników”¹.

Analiza uśrednionego czasu spędzanego w sieci wciąż rośnie, a najnowsze dostępne analizy GWI dowodzą, że średnia dla dorosłych użytkowników wynosi 6 godzin i 38 minut dziennie spędzonego online (por. Ryc. 1).

¹ A. Drynko, #NMInsights Raport Digital 2025 Global Overview, <https://nowymarketing.pl/nminsights-raport-digital-2025-global-overview-instagram-najczesciej-pobierana-aplikacja-chatgpt-dominuje-wsrod-narzedzi-ai/> (11.01.2026).

Ryc. 1. Średnia dziennego czasu spędzanego w Internecie wg *Digital 2025 Global Overview*

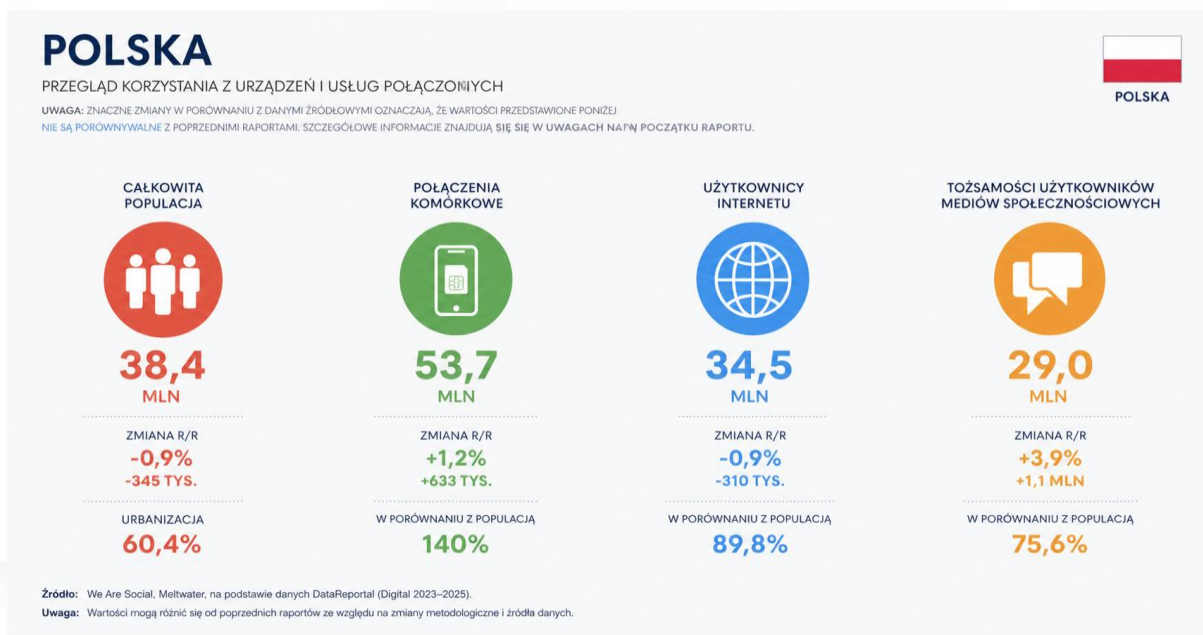
Źródło: Raport *Digital Global Overview 2025* przygotowany przez DataReportal we współpracy z We Are Social i Meltwater².

Polska na tle globalnych trendów związanych z dominacją mediów cyfrowych – przegląd raportów naukowych i analiz medioznawczych

Wyniki, opublikowane we wspomnianym raporcie, dotyczące użytkowania nowych mediów w Polsce, przedstawiają się następująco na tle świata:

² *Digital 2024: Global Overview Report* – DataReportal – *Global Digital Insights*, <https://datareportal.com/reports/digital-2024-global-overview-report> (23.01.2026).

Ryc. 1. Wyniki raportu *Digital Global Overview 2025* dla Polski na tle trendów globalnych

Źródło: Raport *Digital Global Overview 2025* przygotowany przez DataReportal we współpracy z We Are Social i Meltwater

Zainteresowanie mediami społecznościowymi i komunikacją zapośredniczoną wzrasta i jak pokazują m.in. badania NASK („Nastolatki 2024/2025”), inicjacja do korzystania z nich dotyczy coraz młodszych osób. Stąd też edukacja medialna przestała być jedynie środowiskowym postulatem specjalistów z dyscypliny nauk o komunikacji społecznej i mediach³, czy pedagogów mediów

³ R. Matusiak, Edukacja medialna w wybranych państwach Europy, „Kognitywistyka i Media w Edukacji” 2018, 1, s. 9–19; P. Drzewiecki, Edukacja medialna w Polsce w latach 2008–2011. Najważniejsze inicjatywy, główne problemy, perspektywa rozwoju, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2011, 1, s. 59–73; M. Kot, Edukacja medialna a przemiana ustrojowa w Polsce, „Kultura–Media–Teologia” 2020, 2 (41), s. 83–100; G. Ptaszek, Edukacja medialna 3.0 Krytyczne rozumienie mediów cyfrowych w dobie Big Data i algorytmizacji. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2019; Model Edukacji Medialnej, Informacyjnej i Cyfrowej (MEMIC), red. Al. Pacewicz, G. Ptaszek, Kraków–Warszawa 2019; P. Cymanow, K. Cymanow–Sosin, Ł. Paluch, K. Tenerowicz, Nowe Media–edukacja, finanse, zarządzanie, Kraków 2023; A. Adamski, M. Gosek, B. Przywara, Kompetencje medialne uczniów i nauczycieli kluczem do edukacji w społeczeństwie zmediatyzowanym – prezentacja rezultatów projektu, „Annals Of Cultural Studies/Roczniki Kulturoznawcze” 2024, 15.2, s. 125–146; M. Dworzycka, A. Has–Tokarz, Pokolenie ALPHA jako wyzwanie dla biblioteki w dobie przyspieszenia technologicznego, „Bibliotekarz Lubelski” 2024, 67, s. 295–309; K. Gajlewicz–Korab, Francuski model edukacji medialnej i informacyjnej. Krytyczna analiza szans i zagrożeń, „Media–Biznes–Kultura. Dziennikarstwo i komunikacja społeczna” 2023, 15, s. 51–63; M. Kisilowska–Szurmińska, A. Jupowicz–Ginalska,

a stała się palącą koniecznością, warunkującą bezpieczeństwo ontologiczne, przejawiające się m.in. w dążeniu do harmonijnego rozwoju człowieka w każdym wieku. Dotyczy to nade wszystko dzieci i młodzieży, bowiem to ta grupa w wielu przypadkach nie zdaje sobie sprawy z siły immersji (zanurzenia i osobistego zaangażowania) w świat cyfrowy, przy zatarciu granic między rzeczywistością, a wirtualnością. Dogłębnie temat ten poruszał już Frank Rose, dowodząc, że zanurzenie się jest silniejsze niż zaangażowanie, bowiem widz całkowicie zapomina, że należy do publiczności i żyje iluzją uczestnictwa⁴.

W dobie przesytu informacyjnego, algorytmizacji treści oraz kryzysu prawdy wobec szerzącego się zjawiska dezinformacji, zdolność do krytycznej analizy przekazów staje się warunkiem bezpiecznego uczestnictwa w życiu publicznym, w tym postulowanego obywatelstwa cyfrowego. Wobec dominacji przestrzeni cyfrowej przez technologicznych gigantów, w tym przede wszystkim tzw. Wielką Piątką (Google, Amazon, Facebook, Apple i Microsoft), należy mówić o potrzebie ochrony obywatela, który narażony jest na algorytmy sterujące dostarczaniem treści, kształtujące opinie i nastroje społeczne, a także mające wpływ na podejmowane wybory w odniesieniu do decyzji zakupowych, politycznych, a także psychologicznych. Wzrost liczby danych powoduje coraz częściej brak transparentności w zakresie prawdziwości ich źródeł oraz wiarygodności informacji dostarczanych za pośrednictwem globalnej sieci (ponad połowa internautów w Polsce pytana w badaniu NASK jakość kontaktu z mediami przyznaje, że w ostatnim miesiącu spotkała się z treściami zmanipulowanymi lub dezinformacją⁵, zaś 81% Polaków w ramach badania *Dezinformacja oczami Polaków*

Ł. Szurmiński, Binge watching jako interdyscyplinarne pole badawcze, „Media-Culture-Social Communication” 2023, 19 (2023), s. 77-95.

⁴ Rose F., The Power of Immersive Media. The most successful advertising today convincingly takes on the qualities of real experience, http://www.frankrose.com/The_Power_of_Immersive_Media.pdf, 2015, s. 5. (21.01.2026).

⁵ NASK, Ponad połowa Polaków styka się z manipulacją i dezinformacją, <https://publicrelations.pl/raport-nask-ponad-polowa-polakow-styka-sie-z-manipulacja-i-dezinformacja-w-sieci/> (21.12.2025).

twierdzi, że skala dezinformacji od połowy drugiej dekady XXI wieku drastycznie wzrosła⁶).

Edukacji medialnej wobec wyzwań współczesności

Edukacja medialna jako przestrzeń przeciwdziałania negatywnym zjawiskom związanym z mediami, a także – w ujęciu pozytywnym – jako zespół działań wychowujących społeczeństwo do umiejętnego i świadomego korzystania z mediów staje się wręcz fundamentem wychowania obywatelskiego. Trenowanie odporności na zniekształcone przekazy i umiejętność weryfikacji danych, prowadzących do zdolności krytycznego myślenia wobec wszelkich komunikatów jest priorytetem, który można porównać do znajomości alfabetu w dobie piśmienności⁷.

Edukacja rozumiana w tym zakresie jako wychowanie do mediów, przez media i przekaz wiedzy o mediach, musi dziś odpowiadać na dynamikę zmian wywołanych przez social media, sztuczną inteligencję (AI) oraz zjawiska i procesy technologiczne, które umożliwiają coraz silniejsze procesy dezinformacyjne. Nowoczesna kompetencje w zakresie cyfrowości mieszczą się w obrębie znajomości środowiska dużych zbiorów danych (*data literacy*), technicznych, zarządczych, społecznych i etycznych aspekty algorytmizacji (*algorithm literacy*) oraz umiejętność pracy opartej na sztucznej inteligencji (*AI literacy*).⁸

⁶ Stowarzyszenie Demagog, *Dezinformacja oczami Polaków, 2024, Najnowsze wyniki badania*, <https://publicystyka.ngo.pl/dezinformacja-oczami-polakow-2024-najnowsze-wyniki-badania> (11.01.2026).

⁷ Por. K. Cymanow-Sosin, *Edukacja medialna w kontekście nabywania kompetencji komunikacyjnych*, w: Cymanow-Sosin K., *Edukacja medialna. Zasady funkcjonowania w świecie nowych mediów*, Homini, Kraków 2023, s. 27; *Przyszłość systemu medialnego w Polsce. Etyka, pluralizm i wolność słowa w demokracji cyfrowej*, red. H. Karp, KRRiT, Warszawa 2025, s. 526.

⁸ A. Lacourt, *Media literacy and the empowerment of users*, European Audiovisual Observatory, Strasbourg, 2024, s. 48.

Dotyczy ona wszystkich trzech poziomów, tj. formalnego, nieformalnego i pozaformalnego. Nie można zaniedbać żadnego z nich, bowiem relacje międzypersonalne, wynikające z rozwoju dzieci i młodzieży wśród osób dorosłych, w tym rodziców i opiekunów oraz nauczycieli wymuszają synergiję nabywania wiedzy, kompetencji i umiejętności przez przedstawicieli wszystkich pokoleń. Jak zauważała już w 2018 roku A. Iwanicka: „Stała obecność mediów w życiu dziecka wymusza brać je pod uwagę jako istotnego czynnika nie tylko naszych działań, ale i rozwoju osobniczego”.⁹ Badaczka przypominała, że kwestia ta była przedmiotem zainteresowania wielu naukowców już od I. 50 XX wieku. W kolejnych dekadach gościł jednak wcześniejszy entuzjazm związany z pozytywnym potencjałem działania i wpływu mediów na dzieci i młodzież, by przypomnieć badania P. Lisenbee, a wzrastał krytyczny w wydźwięku namysł nad szeregiem zagrożeń spowodowanych nadmiernym korzystaniem z mediów i dostępem do treści nieodpowiednich, co do zawartości oraz wieku odbiorców, co z kolei opisał w swojej książce wybitny badacz M. Spitzer¹⁰.

Analiza obecnych trendów, w tym zapoznanie się z wynikami badań prowadzonych m.in. przez członków zespołu ds. powołania Roku Edukacji Medialnej oraz Sekcji Edukacji Medialnej PTKS¹¹ wskazuje, że bez systemowego wsparcia państwa (w tym w zakresie instytucjonalnym i prawnym), czego przykładem są właśnie działania zmierzające do ustanowienia Roku Edukacji Medialnej oraz bez profesjonalizacji kadr przygotowanych w zakresie nowych technologii i sposobu działania mediów (co stanowi znakomitą część przygotowania na kierunkach

⁹ A. Iwanicka, *Znaczenie zaangażowanej postawy rodziców w edukację medialną małego dziecka*, „Neodidagmata” 2018, 36/37, s. 50.

¹⁰ M. Spitzer, *Cyfrowa demencja. W jaki sposób pozbawiamy rozumu siebie i swoje dzieci*. Słupsk 2013, s. 39–55.

¹¹ Adamski A., Gosek M., Przywara B., *Kompetencje medialne uczniów i nauczycieli kluczem do edukacji w społeczeństwie zmediatyzowanym – prezentacja rezultatów projektu*, „Annals Of Cultural Studies/Roczniki Kulturoznawcze” 2024, 15.2, s. 125–146; Cymanow-Sosin K., *Edukacja medialna. Zasady funkcjonowania w świecie nowych mediów*, Homini, Kraków 2023, <https://open.icm.edu.pl/handle/123456789/23247>; Pyżalski J., Łuczyńska A., *Sztuczna inteligencja: prawdziwe zmiany w edukacji?*, Fundacja Szkoła z Klasą, Warszawa 2024, s. 93.

medialnych i komunikacyjnych), społeczeństwo pozostanie bezbronne wobec manipulacji w zakresie przekazywanych treści i dalej będą się pogłębiać m.in. takie zjawiska, jak np. uzależnienia behawioralne, związane z nadużywaniem technologii cyfrowych. Niniejszy tekst, inspirowany m.in. trwającym ponad rok cyklem debat naukowych w ramach comiesięcznych spotkań Sekcji Edukacji medialnej PTKS, zmierza do określenia i systematyzacji działań oraz ukazania potencjału, który można wykorzystać w celu poprawy stanu edukacji medialnej w współczesnej przestrzeni – zarówno w aspekcie edukacji formalnej w szkołach, jak i edukacji poza i nieformalnej.

Edukacja medialna i obywatelstwo cyfrowe w kontekście polskiej myśli medioznawczej

Polska literatura przedmiotu i wymienieni wcześniej badacze, w tym: I. Hofman, R. Matusiak, P. Drzewiecki, M. Kot, G. Ptaszek, K. Cymanow-Sosin, P. Paluch, A. Adamski, M. Gosek, B. Przywara, M. Dworzycka, A. Has-Tokarz, K. Gajlewicz-Korab, M. Kisilowska-Szurmińska, A. Jupowicz-Ginalska, Ł. Szurmiński, J. Pyżalski, A. Łuczyńska i reprezentowane przez nich środowiska akademickie, oferują bogate spektrum paradygmatów dotyczących edukacji medialnej, łącząc przede wszystkim perspektywę pedagogiczną, medioznawczą i komunikologiczną oraz aksjologiczną. Ostatni z wymienionych wymiarów tego procesu, pozwala określić edukację medialną jako troskę o poprawność zachowań i ugruntowanie etycznych postaw społecznych w wymiarze oddziaływania mediów.

Naukowcy zrzeszeni w ramach Sekcji Edukacji medialnej PTKS, a także wywodzące się spośród tego środowiska mniejsze grono tworzące Zespół ds. powołania Roku Edukacji medialnej (I. Hofman, K. Cymanow-Sosin, A. Has-Tokarz, Małgorzata Kisilowska-Szurmińska, J. Pyżalski, M. Cyrklaff-Gorczyca), starają się określić zarówno zakres tego obszaru, jak i zdefiniować samo zjawisko. Robocze spotkania i posiedzenie Komisji Senackiej, jakie zainicjowało prace nad powołaniem Roku Edukacji medialnej 27 listopada 2025 roku, a także osobisty namysł nad samym zjawiskiem pozwala na stworzenie definicji edukacji medialnej, zawierającej najważniejsze składowe i zakres działania.

Edukację medialną należy zatem określić jako zintegrowany proces kształtowania umiejętności mądrego, tj. świadomego i krytycznego oraz odpowiedzialnego używania mediów. Obejmuje on korzystanie ze środków społecznego przekazu i nowoczesnych technologii oraz tworzenie samych przekazów medialnych. W obrębie tego procesu znajduje się zarówno kształcenie

kompetencji nadawczych, jak i odbiorczych, co pozwala na holistyczne rozumienie sposób funkcjonowania wszelkich mediów oraz właściwe posługiwanie się nimi. Edukacja medialna obejmuje łącznie trzy obszary, gdzie obok kształcenia do właściwego użytkowania mediów, znajdują się także edukacja informacyjna i cyfrowa, w tym obejmująca zakres najnowszych zjawisk wraz ze sztuczną inteligencją.

Definicja ta odpowiada to na wyzwania czasów i obejmuje kilka poziomów, wśród których znajdują się:

- poziom świadomości istnienia mediów, m.in. znajomość cech dystynktywnych konkretnych mediów, umiejętność dokonywania wyboru odpowiednich środków oraz zdolność do właściwego używania mediów w zależności od potrzeb i założonej teleologii;
- poziom znajomości zasad analizy przekazu medialnego, w tym umiejętność krytycznej oceny wiarygodności i intencji nadawcy, selekcja źródeł informacji oraz ujęcie przekazu w kontekście społeczno-kulturowym;
- poziom wykorzystania odpowiednich narzędzi do rozpoznania prawdziwości przekazu oraz umiejętność ochrony przed dezinformacją oraz treściami fałszywymi i zmanipulowanymi;
- poziom uwzględnienia roli nadawcy i odbiorcy przekazów tradycyjnych oraz użytkowników nowych mediów oraz funkcji sztucznej inteligencji w procesie komunikacji;
- poziom znajomości instytucji wsparcia dla procesu edukacji medialnej, w tym miejsc rozwijania i popularyzacji kompetencji medialnej, udostępniania rzetelnych informacji i promowania właściwych źródeł informacji oraz organizacji rządowych i pozarządowych działających na rzecz poprawy edukacji medialnej, w tym fundacji oraz zespołów naukowych.

Ostatecznym celem działań edukacyjnych w obszarze mediów jest ukształtowanie obywatelstwa, które w sobie nowoczesnych technologii towarzyszących procesom komunikacyjnym określane jest mianem: obywatelstwa cyfrowego.

Stąd można założyć, że obywatel cyfrowy, to osoba:

- bezpiecznie korzystająca z mediów i technologii,
- krytycznie oceniająca wszelkie komunikaty,
- dbająca o dietę cyfrową,
- troszcząca się o higienę cyfrową,
- zachowująca zasady ochrony własnego wizerunku w przestrzeni społecznej i w sieci,
- utrzymująca stan suwerenności cyfrowej.

Rola i znaczenie środowiska medioznawczego w pracach na rzecz edukacji medialnej

Istotny wkład w procesie urzeczywistnienia postulatów proponowanych przez środowisko związane z dyscypliną nauk o komunikacji społecznej i mediach wносиła od samego początku, jak został to już wspomniane, I. Hofman oraz Zespół ds. powołania Roku Edukacji medialnej. Poczynając od 2011 roku, kiedy to prezes PTKS akcentowała potrzebę systemowego ujęcia edukacji medialnej w działaniach na poziomie formalnym, aż po bieżące starania grupa robocza tego zespołu przy wsparciu członków Sekcji Edukacji medialnej PTKS postuluje konieczność reagowania na zaniedbania związane z brakiem kształcenia kompetencji medialnych, informacyjnych i cyfrowych. W dobie wojny hybrydowej, wpływu sztucznej inteligencji, a także ogromnego wpływu mediów społecznościowych,

co pokazują liczne badania (w tym: NASK), rzetelność i odpowiedzialność stają się kluczowymi kryteriami wartości komunikatu, a ewolucja technologii wymusza ciągłą potrzebę kształcenia kompetencji obywateli.

Umiejętność świadomego użycia mediów jest nie tylko wzorcem, do którego dążyć powinny społeczeństwa, ale – wobec wspomnianych wyzwań – staje się wręcz koniecznością.

Dalekosiężnym ideałem byłoby osiągnięcie perspektywy dobrostanu społecznego (*social well-being*). Badania zespołów projektowych i powstały w wyniku ich prac publikacje naukowe, w tym Andrzeja Adamskiego (*Kompetencje medialne uczniów i nauczycieli kluczem do edukacji w społeczeństwie zmediatyzowanym – prezentacja rezultatów projektu*) oraz K. Cymanow-Sosin (*Edukacja medialna. Zasady funkcjonowania w świecie nowych mediów*) dowodzą, że kompetencje medialne mają bezpośredni wpływ na jakość życia i zdrowie publiczne oraz jakość analizowanego obywatelstwa cyfrowego. Wcześniej pisał o tym także Piotr Drzewiecki czy Grzegorz Ptaszek. Wspomniani medioznawcy od lat postulują wprowadzenie wychowania do mediów jako koniecznego elementu w zakresie szkolnictwa, definiując edukację medialną jako sztukę mądrego funkcjonowania w świecie mediów i poszukiwania – także z ich pomocą – prawdy, co jest jednym z głównych celów edukacji w ogóle. Pozytywne podejście do kwestii edukacji medialnej postulują także J. Pyżalski, A. Has-Tokarz, M. Kisilowska-Szurmińska, czy K. Marcyński. Wszyscy oni, wyróżniając trzy podstawowe filary, tj. edukację o mediach, przez media oraz do mediów, kładą nacisk na rozwój krytycznego myślenia zarówno na poziomie działań akademickich, jak i praktycznych (uczestnicząc z szkoleniach i debatach, spotykając się z nauczycielami i uczniami, środowiskami seniorów, czy innych społeczności osób dorosłych) promują wymienione wcześniej aspekty obywatelstwa cyfrowego.

Potencjał specjalistów z zakresu dziennikarstwa, mediów i komunikacji społecznej oraz digital media w działaniach na rzecz edukacji medialnej

Celem niniejszego opracowania, którego dane szczegółowe i korpus badawczy zawarte są w protokołach z posiedzeń Sekcji Edukacji Medialnej PTKS, jest także ukazanie roli, jaką mogą pełnić w procesie edukacji adepci kierunków medialnych, specjaliści z zakresu: medioznawstwa, dziennikarstwa i komunikacji społecznej, komunikowania promocyjno-wizerunkowego, czy digital media.

Nie tylko środowisko naukowców zajmujących się edukacją medialną *sensu stricte* na poziomie akademickim, ale także adepci medioznawstwa, w tym praktykując w zawodach medialnych i okołomedialnych stanowią kapitał ludzki w procesie edukacji medialnej, a także dysponują potencjałem do stworzenia zaplecza merytorycznego dla innych osób, w tym przede wszystkim nauczycieli w ramach studiów podyplomowych.

Edukacja medialna w praktyce

Przedmiot lub moduł zajęciowy związany z tematyką edukacji medialnej jest wręcz niezbędny w procesie edukacji współczesnego obywatela na następujących etapach:

Kształcenie formalne (etap przedszkola zintegrowany z edukacją medialną rodziców i opiekunów w kontekście świata cyfrowego)

Zgodnie z postulatami zapisanymi w strategii na Rok Edukacji Medialnej, kształcenie kompetencji w zakresie formalnym powinno zacząć się już na etapie przedszkolnym. Wcześniej istnieje potrzeba kształcenia przyszłych rodziców, którzy obecnie są już poza systemem szkolnictwa, a niespotykany wcześniej rozwój mediów i technologii spowodował, że z wieloma narzędziami i funkcjonalnościami mediów nie mieli on szans spotkać się na etapie edukacji, stąd potrzeba wsparcia edukacji formalnej edukacji (w zakresie nieformalnym i pozaformalnym w ramach spotkań, szkoleń dla osób dorosłych, czy praktycznych warsztatów pracy z mediami).

Etap przedszkolny w zakresie edukacji dzieci do korzystania z mediów całkowicie powinien pozbawiony być kontaktu z urządzeniami technologicznymi operującymi niebieskim światłem LED. Badania z zakresu psychologii rozwoju dziecka oraz *neuroscience* pokazują wyraźnie, że do 3 r.ż. dziecko w ogóle nie powinno mieć styczności z mediami cyfrowymi (w praktyce platformami medialnymi, social mediami, a w zakresie technicznym – ekranami telewizorów, laptopów, tabletów i smartfonów). W kolejnym etapie (4-6 l.) kontakt dzienny nie powinien przekraczać 20 minut dziennie, co w praktyce wypełniają nawet ekrany funkcjonujące w przestrzeni publicznej. Obok świadomości nauczycieli, niezwykle istotna jest tu potrzeba podnoszenia świadomości rodziców (i przyszłych rodziców)

odnośnie ograniczeń, bowiem wiąże się to z często nieświadomym pozwoleniem na niezdrowy kontakt prowadzący w dłuższej perspektywie do uzależnień behawioralnych najmłodszych. W tej grupie wiekowej następują one najszybciej wobec braku działania mechanizmów samoobronnych.

W planie przedmiotów związanych ze studiami w zakresie edukacji medialnej, postulowane są w tym kontekście zagadnienia związane z: psychologią rozwojową dziecka w kontekście mediów i technologii oraz cechami dystynktywnymi środków przekazu.

Kształcenie formalne (etap edukacji na poziomie szkoły podstawowej i średniej)

Przepisy o wykonywaniu zawodu nauczyciela nie pozwalają absolwentom kierunków dziennikarskich i medioznawczych na bezpośrednie prowadzenie przedmiotu edukacja medialna. Możliwością, jakie stwarzają środowiska medioznawcze są studia podyplomowe z zakresu edukacji medialnej, które w perspektywie kilku semestrów prowadzonych przez specjalistów, mogą dać nauczycielom odpowiednie kompetencje do prowadzenia takich zajęć w szkołach, a także zapoznanie się ze środowiskiem ekspertów i możliwość zapraszania do szkół naukowców i specjalistów ze sfery *praxis*, którzy mogą dzielić się fachową wiedzą na temat funkcjonowania mediów.

Raport *Cyfrowa Szkoła 4.0*¹² wskazuje przede wszystkim na rozwój kompetencji cyfrowych opartych na przygotowaniu informatycznym, programowaniu i wyszukiwaniu danych. Jednak komponent komunikacyjny i medialny nie może być pominięty w aspekcie holistycznego przygotowania

¹² Raport Związku Cyfrowa Polska, *Cyfrowa Szkoła 4.0*, https://www.cyfrowapolska.org/wp-content/uploads/2024/03/Raport_Cyfrowa_Szkola_4.pdf (11.01.2026).

obywatela świata cyfrowego. W punkcie *Rekomendacje* autorzy stwierdzając wręcz: „Warto, by system edukacji był otwarty na zewnętrznych ekspertów, gotowych włączać się w proces dydaktyczny i kształcić uczniów i nauczycieli z zakresu niezbędnych kompetencji cyfrowych oraz dzielących się swoim doświadczeniem w obszarze cyfryzacji szkolnictwa”¹³.

W odniesieniu do tego etapu rozwoju człowieka, w planie przedmiotów związanych ze studiami w zakresie edukacji medialnej, postulowane są w tym kontekście zagadnienia związane z: funkcjonalnością wszystkich typów mediów, w tym mediami społecznymi oraz moduł informujący o zagrożeniach wiążących się uzależnieniami behawioralnymi oraz miejscach pomocy dla osób w kryzysie.

Etap medialnej edukacji nieformalnej i pozaformalnej

Nie tylko na etapie kształcenia powszechnego ważne są kompetencje komunikacyjne, medialne i cyfrowe. Istotne, by akcentować potrzebę profesjonalizacji kadr poprzez specjalistyczne szkolenia, które trafiają do pokolenia osób nieco starszych, niż pokolenia Z i Alfa (oraz przychodzącego właśnie na świat pokolenia Beta, o czym pisze Anita Has-Tokarz, analizując wpływ technologii cyfrowych na najmłodszych i wskazując na konieczność rozwoju edukacji medialnej już na najwcześniejszym etapie życia). Pokolenia baby-boom, X oraz Y jedynie w praktyce doświadczeń życiowych, a nie na poziomie formalnej edukacji zapoznają się z działaniem nowych mediów, w tym cyfrowych. Maria Nowina-Konopka wielokrotnie podkreślała znaczenie kompetencji obywatelskich niezbędnych do oceny wiarygodności informacji w środowisku wielokanałowym i zarządzania informacją w dobie Big Data. Badania naukowe oraz raporty,

¹³ Op. cit., s. 58.

w tym NASK pokazują, że w obliczu nowych możliwości, ale i zagrożeń władze państwa i decydenci powinni przeznaczyć siły i środki na rzecz organizacji szkoleń w środowiskach zamieszkania, a dla rodziców i opiekunów specjalistyczne warsztaty w ośrodkach edukacji dzieci i młodzieży. Odrębną grupą są społeczności senioralne, ale jak pokazują badania, osoby aktywne w wieku dojrzałym mają możliwość kontaktu z programami edukacyjnymi w zakresie mediów nawet częściej, niż obywatele w wieku produkcyjnym (por. raport „Hejt wśród seniorów 2025”).

Podsumowując i doceniając rolę takich programów i projektów dla dzieci i młodzieży do l. 12, jak: projekty Fundacji „Dajemy Dzieciom Siłę”, aplikacje edukacyjne (Khan Academy Kids), program NASK, np. dotyczące docierania z atrakcyjnymi historiami i bajkami do dzieci („Świat młodego internauty”), czy program „Sieciaki”, programy „Internetowa przygoda” Europejskiego Centrum Edukacji Medialnej, a także działania w obrębie m.in. języka polskiego i informatyki, zgodnie z podstawą programową, nie można pominąć potencjału, jakim byłoby przekazywanie wiedzy medioznawczej i komunikologicznej przez adeptów studiów związanych z mediami.

Podobnie, w obszarze działań na rzecz młodzieży w wieku od 13 lat do dorosłości. Pomimo funkcjonowania takich inicjatyw, jak warsztaty w programie „Klikam z głową”, „Olimpiady Wiedzy o Mediach”, „Olimpiady Wiedzy o Filmie i Komunikacji Społecznej”, aktywność Fundacji Digital Youth Poland (w tym *Digital Youth Forum*), programu „Krytyczny internauta” fundacji Panoptykon, „Digital Leaders” Childnet, czy platformy edukacyjne, m.in. ZPE (Zintegrowana Platforma Edukacyjna) i „Edukacja medialna”, a także Ośrodka Rozwoju Edukacji (ORE) czy Centrum Edukacji Medialnej przy Radiu Kielce, młodzież w wieku szkoły średniej potrzebuje zwartego modułu tematów, prowadzonych w ramach zajęć szkolnych.

Postulat przygotowania studiów podyplomowych w module odnoszącym się do tego przedziału wiekowego zakłada przede wszystkim nabywanie umiejętności posługiwania się mediami, w tym ich służebną rolę oraz zdolność oceny jakości przekazu wobec treści dezinformacyjnych oraz mechanizmów działania algorytmów i AI.

Choć na uwagę zasługują starania organizacji pozarządowych wobec osób dorosłych (np. inicjatywy Panoptikonu, jak np. *Prywatność w sieci. Odzyskaj kontrolę!*, czy kusy organizowane na poziomie lokalnym (*Cyfrowa wyprawka*), albo poradniki (*Cyberprzemoc – przewodnik dla rodziców* przygotowany przez NASK), czy programy dla seniorów (Uniwersytet Trzeciego Wieku, kursy w bibliotekach i domach kultury¹⁴, ważne by przypomnieć założenia „Planu działania w dziedzinie edukacji cyfrowej 2021-2027” (*Digital Education Action Plan*) Komisji Europejskiej¹⁵, w której podkreśla się potrzebę stworzenia solidnej podstawy programowej dla edukacji formalnej oraz wsparcia dla nauczycieli i inicjatyw uwzględniających specyficzne potrzeby odbiorców w zakresie edukacji nieformalnej.

Obok istniejącego już, holistycznego podejścia do zagadnienia edukacji medialnej, jako propozycji podyplomowych studiów dla osób zainteresowanych edukowaniem w zakresie środków przekazu, w ramach którego znajdują się takie obszary, jak: społeczna rola komunikacji, trening umiejętności komunikacyjnych, media i komunikacja społeczna w otoczeniu innych dziedzin życia, dyskurs medialny, słowo i obraz w mediach, typy i rodzaje przekazów medialnym, nowe trendy technologiczne, wreszcie świat mediów wobec idei i wartości, obecnie jeszcze silniej postulowana jest potrzeba integracji i uwypuklenia obok technologicznego, także czterech ważnych obszarów, tj.:

- **psychologii mediów,**

¹⁴ Przyszłość systemu medialnego w Polsce..., op. cit., s. 544-555.

¹⁵ NASK, projekt Cyber Policy, <https://cyberpolicy.nask.pl/> (21.12.2025).

- **pedagogiki medialnej,**
- **aksjologii mediów**

oraz medioznawczego i komunikologicznego kształcenia w zakresie edukacji medialnej.

Z medioznawczego punktu widzenia, wykorzystując kluczowe techniki, np. analizę treści i zawartości mediów (*content analysis*), która pozwala na systematyczne i pogłębione badanie dominujących treści i oddziaływania przekazów pod kątem wzorców zachowań, wartości czy mechanizmów dezinformacyjnych; badania jakościowe, w tym sondaże diagnostyczne (kwestionariusza ankietowe, ankiety online typu CAWI); badania fokusowe umożliwiające pogłębione zrozumienie postaw odbiorców i użytkowników; stosując analizę bibliometryczną (np. narzędzia VOSviewer) do mapowania dynamiki badań naukowych i identyfikacji luk w zakresie wiedzy o edukacji medialnej; wreszcie korzystając z modelowania systemów komunikacyjnych i analizy algorytmów w badaniach nad nowymi mediami – można z całą pewnością stwierdzić, że dyscyplina nauk o komunikacji społecznej i mediach wnosi duży komponent wiedzy do edukacji medialnej.

Podsumowanie i wnioski

Przegląd literatury przedmiotu, przedstawione na początku raportu i badania na temat edukacji medialnej potwierdzają także najnowsze dane NASK. Twórcy raportu „Nastolatki 2024/2025”. dostarczają kolejnych dowodów na konieczność edukacji medialnej i jej ogromny potencjał naprawczy. Wobec faktu, że 70% nastolatków korzysta z narzędzi AI (głównie ChatGPT) lecz tylko co trzeci rozumie pojęcie DeepFake AI, w obliczu spadku wiedzy na temat źródeł informacji i pogłębiającego się kryzysu zaufania do tradycyjnych źródeł na rzecz krótkich treści wideo; wzrastającej fali cyberzagrożeń (co czwarty nastolatek doświadczył cyberataku, najczęściej włamania na konto - 28% badanych, a 22% regularnie ogląda patostreamy), a nade wszystko w kontekście PUI (Problematycznego Użytkowanie Internetu), gdyż według testu E- SAPS18 aż 36% młodzieży wykazuje wysoki lub bardzo wysoki poziom jego objawów), środowisko medioznawców i komunikologów apeluje o przyspieszenie prac na rzecz wprowadzenia modułu/przedmiotu zajęć związanego z edukacją medialną.

Przedstawienie wyników namysłu badaczy, dorobku naukowego oraz opis i analiza danych empirycznych prowadzi do wniosku, że edukacja medialna musi stać się elementem strategicznym państwa. Na wzór decyzji, jakie podjęły władze Australii, należy rozważyć potrzebę ograniczeń prawnych. Wprowadzenie regulacji zbliżonych do australijskiego *Online Safety Amendment Act*, który wprowadza granicę 16 lat dla dostępu do mediów społecznościowych i model, który nakłada odpowiedzialność na platformy technologiczne, przewidując dla nich obowiązek weryfikacji wieku pod groźbą wysokich kar finansowych, to rozwiązanie, które może opóźnić inicjację dzieci do szkodliwej ekspozycji na niebezpieczne mechanizmy algorytmiczne w krytycznym momencie ich rozwoju.

W odniesieniu do proponowanych zmian i wykorzystania potencjału specjalistów z zakresu mediów i komunikacji społecznej, pojawiają się natomiast następujące postulaty, wnioski i rekomendacje:

Skuteczność edukacji medialnej na poziomie instytucjonalnym i pozainstytucjonalnym, zakładana w modelu MEMIC (*Edukacja Medialna, Informacyjna i Cyfrowa*) wymaga zaangażowania profesjonalistów, w tym: medioznawców i komunikologów. Na poziomie szkolnym, absolwenci studiów medioznawczych powinni pełnić rolę liderów edukacji medialnej, bowiem posiadają wiedzę o procesie komunikowania i sposobach działania mediów. Na poziomie pozainstytucjonalnym kluczową rolę powinny odgrywać organizacje jako „trzecie miejsca” edukacji nieformalnej, przeciwdziałające wykluczeniu cyfrowemu dorosłych i seniorów, a ich kapitał ludzki z pewnością mogą stanowić medioznawcy i komunikolodzy.

Główna rekomendacja odnosi się jednak do wprowadzenia modułu na wzór funkcjonującego w szkołach doradztwa zawodowego: Głównym postulatem jest wprowadzenie do szkół obowiązkowego i ustrukturyzowanego modułu „Edukacja Medialna”, zawierającego tematy z zakresu:

- cyfrowego dobrostanu i tożsamość, w tym: zarządzanie czasem ekranowym, ochrona prywatności,
- ekosystemu mediów i algorytmów: rozumienie ekonomii uwagi i profilowania treści,
- weryfikacja informacji: fact-checking, rozpoznawanie deepfake i dezinformacji,
- obywatelstwa cyfrowego,
- etyki mediów, w tym świadomego budowanie wizerunku i zachowywania netykiety.

Edukacja medialna nie może być jedynie dodatkiem do informatyki czy przedmiotów humanistycznych, lecz powinna stanowić samodzielny moduł kształcenia kompetencji i umiejętności. Tylko poprzez systemowe połączenie wysiłków szkół, uniwersytetów oraz regulatorów możliwe jest zbudowanie bezpiecznego i świadomego społeczeństwa cyfrowego.

Bibliografia:

1. Adamski A., Gosek M., Przywara B., *Kompetencje medialne uczniów i nauczycieli kluczem do edukacji w społeczeństwie zmediatyzowanym – prezentacja rezultatów projektu*, „Annals Of Cultural Studies/Roczniki Kulturoznawcze” 2024, 15.2, s. 125–146.
2. Cymanow P., Cymanow-Sosin K., Paluch Ł., Tenerowicz K., *Nowe Media- edukacja, finanse, zarządzanie*, Kraków 2023.
3. Cymanow-Sosin K., *Edukacja medialna w kontekście nabywania kompetencji komunikacyjnych*, w: *Edukacja medialna. Zasady funkcjonowania w świecie nowych mediów* (red.) K. Cymanow-Sosin, Homini, Kraków 2023.
4. *Digital 2024: Global Overview Report – DataReportal – Global Digital Insights*, <https://datareportal.com/reports/digital-2024-global-overview-report> (23.01.2026).
5. Drynko A., #NMInsights Raport Digital 2025 Global Overview, <https://nowymarketing.pl/nminsights-raport-digital-2025-global-overview-instagram-najczesciej-pobierana-aplikacja-chatgpt-dominuje-wsrod-narzedzi-ai/> (11.01.2026).
6. Drzewiecki P., *Edukacja medialna w Polsce w latach 2008–2011. Najważniejsze inicjatywy, główne problemy, perspektywa rozwoju*, „Biuletyn Edukacji Medialnej” 2011, 1, s. 59–73.
7. Dworzycka M., Has-Tokarz A., *Pokolenie ALPHA jako wyzwanie dla biblioteki w dobie przyspieszenia technologicznego*, „Bibliotekarz Lubelski” 2024, 67, s. 295–309.

8. Gajlewicz-Korab K., *Francuski model edukacji medialnej i informacyjnej. Krytyczna analiza szans i zagrożeń*, „Media-Biznes-Kultura. Dziennikarstwo i komunikacja społeczna” 2023, 15, s. 51-63.
9. Iwanicka A., *Znaczenie zaangażowanej postawy rodziców w edukację medialną małego dziecka*, „Neodidagmata” 2018, 36/37, s. 49-59.
10. Kisilowska-Szurmińska M., Jupowicz-Ginalska A., Szurmiński Ł., *Binge watching jako interdyscyplinarne pole badawcze*, „Media-Culture-Social Communication” 2023, 19 (2023), s. 77-95.
11. Kot M., *Edukacja medialna a przemiana ustrojowa w Polsce*, „Kultura-Media-Teologia” 2020, 2 (41), s. 83-100.
12. Lacourt A., *Media literacy and the empowerment of users*, European Audiovisual Observatory, Strasbourg, 2024.
13. Matusiak R., *Edukacja medialna w wybranych państwach Europy*, „Kognitywistyka i Media w Edukacji” 2018, 1, s. 9-19.
14. *Model Edukacji Medialnej, Informacyjnej i Cyfrowej (MEMIC)*, red. Al. Pacewicz, G. Ptaszek, Kraków-Warszawa 2019.
15. NASK, *Ponad połowa Polaków styka się z manipulacją i dezinformacją*, <https://publicrelations.pl/raport-nask-ponad-polowa-polakow-styka-sie-z-manipulacja-i-dezinformacja-w-sieci/> (21.12.2025).
16. NASK, projekt *Cyber Policy*, <https://cyberpolicy.nask.pl/> (21.12.2025).
17. *Przyszłość systemu medialnego w Polsce. Etyka, pluralizm i wolność słowa w demokracji cyfrowej*, red. H. Karp, KRRiT, Warszawa 2025.
18. Ptaszek G., *Edukacja medialna 3.0 Krytyczne rozumienie mediów cyfrowych w dobie Big Data i algorytmizacji*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2019.
19. Pyżalski J., Łuczyńska A., *Sztuczna inteligencja: prawdziwe zmiany w edukacji?*, Fundacja Szkoła z Klasą, Warszawa 2024, s. 93.

20. Raport Związku Cyfrowa Polska, *Cyfrowa Szkoła 4.0*, https://www.cyfrowapolska.org/wp-content/uploads/2024/03/Raport_Cyfrowa_Szkola_4.pdf (11.01.2026).
21. Rose F., *The Power of Immersive Media. The most successful advertising today convincingly takes on the qualities of real experience*, http://www.frankrose.com/The_Power_of_Immersive_Media.pdf, 2015, s. 5. (21.01.2026).
22. Spitzer M., *Cyfrowa demencja. W jaki sposób pozbawiamy rozumu siebie i swoje dzieci*. Słupsk 2013.
23. Stowarzyszenie Demagog, *Dezinformacja oczami Polaków, 2024, Najnowsze wyniki badania*, <https://publicystyka.ngo.pl/dezinformacja-oczami-polakow-2024-najnowsze-wyniki-badania> (11.01.2026).

Opracowanie powstało w ramach aktywności Centrum Edukacji i Mediów, którego powstanie sfinansowano w ramach realizacji zadania pod tytułem: Centrum Edukacji i Mediów - Dom Edukacji Medialnej ze środków Narodowego Instytutu Wolności - Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego w ramach Rządowego Programu Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018-2030 PROO*. Zadanie realizowano w latach 2023-2025.